

TONI
MORISON
Dom

Prevela
Dijana Radinović

■ Laguna ■

Naslov originala

Toni Morrison

HOME

Copyright © 2012 by Toni Morrison

Translation copyright © 2012 za srpsko izdanje, LAGUNA

Kupovinom knjige sa FSC oznakom
pomažete razvoj projekta odgovornog
korišćenja šumskih resursa širom sveta.

SW-COC-001767

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

Slejdu

Čija je ovo kuća?

Čija to noć ne da ovde svetlu puta?

Je li, čija je kuća?

Moja nije.

Snevah o drugačijoj, lepšoj, svetlijoj,

S pogledom na jezera što se prelaze šarenim čamcima;

Na polja široka poput zagrljaja kojim me dočekuju.

Ova je kuća čudna.

Njene senke lažu.

Kaži mi, što njena brava odgovara mom ključu?

Prvo poglavlje

Uspravili su se kao ljudi. Videli smo ih. Kao ljudi su stajali.

Uopšte nismo smeli da budemo tu, ni blizu. Poput mnogih farmi oko Lotusa u Džordžiji, i ova je imala mnoštvo grozних znakova upozorenja. Pretnje su visile sa žičane ograde razapete između kočeva pobodenih na svakih petnaestak metara. Ali kad smo ugledali rupu pod ogradom koju je prokopala neka životinja – možda kojot ili gonič rakuna – nismo mogli da odolimo. Deca smo bili. Njoj je trava bila do ramena, a meni do pasa, pa smo se potrbuške provukli pazeći se zmija. Nagrada je vredela sveg onog soka od trave i oblaka mušica što su nam zapekli oči zato što su pravo napred, na pedesetak metara od nas, stajali kao ljudi. Izdignutim kopitima bili su, tukli, grive otresali iz mahnitih belih očiju. Grizli su se kao psi, ali kad su se uspravili, propeli, a prednje noge obavili jedno drugom oko grebena, bez daha smo zinuli od čuda. Jedan je bio dorat, a drugi vranac, oba sunčana od znoja. Njihova njiska je bila manje strašna od muka koji bi usledio pošto bi jedan ritnuo

protivnika u odignutu gubicu. Malo dalje, ždrebad i kobile ravnodušno su pasli travu ili gledali u stranu. A onda je prestalo. Dorat je oborio glavu i stao da kopa nogom, a pobjednik je potrčao ukrug gurkajući kobile pred sobom.

Dok smo se probijali kroz travu i tražili onaj prokop, izbegavajući niz parkiranih kamiona s one strane, zagubili smo se. Premda je prošla čitava večnost dok nismo ponovo ugledali ogradu, nijedno od nas nije se uspaničilo dok nismo začuli usplahirene ali tihe glasove. Ščepao sam je za ruku i prineo prst usnama. Nismo pomaljali glavu, samo smo virili kroz travu i videli ih kako izvlače telo iz tački i ubacuju u već spremnu raku. Jedno stopalo štrčalo je iznad ivice i drhturilo kao da može da izađe, kao da uz malo truda može da pobegne iz zemlje što je lopatama bacana. Nismo videli lica ljudi koji su ukopavali telo, samo njihove pantalone, ali smo videli vrh ašova kako uzdrhtalo stopalo gura ka ostatku tela. Kad je videla kako crno stopalo ružičaste pete prošarane blatom ćuščaju u grob, celo telo joj se zatrese. Čvrsto sam je obgrlio oko ramena i pokušao da njeno drhtanje uvučem u svoje kosti jer sam, kao brat stariji četiri godine, mislio da mogu to da podnesem. Oni su ljudi odavno bili otišli, a mesec se pretvorio u dinju kad smo se konačno osmelili da pomaknemo ijednu vlat trave i na stomaku otpuzimo do izdubljenog dela pod ogradom. Kad smo došli kući, očekivali smo da će nas išibati ili bar izgrditi što smo do kasno ostali napolju, ali odrasli nas uopšte nisu primetili. Neka pometnja im je zaokupila pažnju.

Pošto si već namerio da ispričaš moju priču, ma šta mislio i ma šta zapisao, znaj ovo: I zaboravio sam na ukop. Sećam se samo konja. Bili su tako divni. Tako surovi. I stajali su kao ljudi.

Drugo poglavlje

Disanje. Kako da diše a da to niko ne primeti? Da tobož hrče, duboko i ritmično, da obori donju usnu. Najvažnije je da se kapci nikako ne pomeraju, srce mora ravnomerno da kuca, a šake da budu mlitave. U dva ujutru, kad ga budu obišli da provere treba li mu još jedna injekcija za uspavljivanje, videće pacijenta na drugom spratu u sobi 117 utonulog u morfijumski san. Budu li ubeđeni da spava, možda mu neće dati injekciju i možda će mu popustiti malo remenje oko članaka pa da mu ruke uživaju u malo krvi. Čaka da uspe da odglumi da je polukomiran, kao što se pravio da je mrtav ležeći potrbuške na blatnjavom bojištu, bila je u tome da se usredsredi na samo jedan, neutralan predmet. Na nešto što će ugušiti svaku slučajnu naznaku života. Led, razmišljao je, kockica leda, ledenica, zaleđeno jezero, pejzaž okovan ledom. Ne. Suviše je emocija vezano za zaleđena brda. Onda vatra? Nikako. Suviše živo. Potrebno mu je nešto što ne budi osećanja niti priziva uspomene – ni slatke ni sramne. Uzrujavala

ga je već i sama potraga za tim. Sve ga je podsećalo na nešto prepuno bola. Ako bi zamislio prazan list hartije, u mislima bi mu iskrslilo pismo koje je dobio – ono od kojeg mu se steglo grlo: „Brzo dođi. Okasniš li, umreće.“ Naposletku se usredsredio na stolicu u uglu sobe kao na neutralni predmet. Drvo. Hrastovina. Lakirana ili bojena. Koliko letvica ima na naslonu? Je li sedište ravno ili udubljeno za zadnjicu? Je li ručne ili mašinske izrade? Ako je ručne, ko je bio drvodelja i gde je nabavio drvo? Ne valja. Stolica rađa brojna pitanja, ne izaziva u njemu praznu ravnodušnost. A recimo okean po tmurnom danu gledan s palube bojnog borda – ni horizonta ni nade da će se ukazati? Ne. Ne ni to, jer su među telima u hladnjači u potpalublju možda i tela njegovih pajtaša. Moraće da se usredsredi na nešto drugo – na noćno nebo, i to bez zvezda, ili, još bolje, na šine. Bez pejzaža, bez vozova, samo beskrajno dugačka pruga.

Uzeli su mu košulju i čizme na pertlanje, ali pantalone i vojnička bluza (nijedno od toga efikasno sredstvo za samoubistvo) visili su u ormaru. Trebalo je samo da prođe hodnikom do vrata za slučaj opasnosti, koja nisu zaključavana otkako je na tom spratu izbio požar u kome su stradali jedna sestra i dvoje pacijenata. Tu mu je priču ispričao Krejn, brbljivi bolničar, dok je brzo žvakao žvaku i prao mu pazuhe, ali on je verovao da se osoblje tako samo vadilo da izađe i popuši koju. Njegov prvi plan za bekstvo bio je da onesvesti Krejna kad dođe da mu opere nečist. To je iziskivalo popuštanje remenja, a i bilo je previše rizično, pa je smislio drugu strategiju.

Dva dana pre toga, dok je, vezan lisicama, sedeo na zadnjem sedištu policijskih kola, mahnito je vrteo glavom

da vidi gde je i kud ide. Nikad nije bio u ovom kraju. Njegova teritorija bio je Central siti. Ništa se posebno nije isticalo sem napadne neonske firme restorana i ogromne table pobodene u dvorištu pred malenom crkvom: *A.M.E. Zion*.^{*} Ako uspe da se provuče kroz požarni izlaz, tamo će se uputiti – u crkvu. Moraće, međutim, pre nego što pobegne, da nabavi cipele kako zna i ume. Bude li ikud bos pošao po zimi, ima odmah da ga uhapsu i vrata na odeljenje, i drže tamo dok ga ne osude za skitnju. Zanimljiv taj zakon, skitnja, to jest stajanje napolju ili hodanje bez očigledne svrhe. Pomoglo bi mu da nosi knjigu, ali bosonogost bi protivrečila „svrhovitosti“, a ako stoji u mestu, mogli bi da ga optuže za „zadržavanje“. On je bolje no iko znao da to što je neko napolju ne znači da namerava da remeti red i mir. Možeš da budeš i unutra, da godinama živiš u svojoj kući, pa opet ljudi sa značkom ili bez nje, ali uvek sa oružjem, mogu da primoraju tebe, tvoju porodicu i tvoje komšije da se spakuješ i odeš – bilo obuven bilo bos. Pre dvadeset godina, kad mu je bilo četiri, imao je par cipela, mada mu je jedna zinula i don joj je klepetao kako bi zakoračio. Žiteljima petnaest kuća naređeno je da napuste njihovo malo naselje na obodu grada. Dvadeset četiri sata, rekli su im, inače... Što je značilo „umrećete“. Upozorenje je stiglo u rano jutro, pa je ostatak dana protekao u pometnji, bešnjenju i pakovanju. Do večeri se većina dala na put – kolima ko ih je imao, ko nije – pešice. Samo je jedan postariji čovek po imenu Krofrod sedeo na stepenicama pred kućom i, uprkos pretnjama ljudi s kukuljicama i bez njih i preklinjanjima

^{*} Afrička metodistička episkopalna cionistička crkva. (Prim. prev.)

komšija, odbio da se iseli. Nalakćen na kolena i skrštenih šaka, žvakao je duvan i čekao cele noći. U sam osvit, po isteku dvadeset četvrtog sata, nasmrtno su ga prebili cevima i kundacima i vezali za najstariju magnoliju u celoj oblasti – baš onu što je rasla u njegovom dvorištu. Možda je upravo iz ljubavi prema tom drvetu koje je, kako se često hvalio, posadila još njegova prababa bio tako tvrdoglav. U gluvo doba noći neki od komšija što su pobjegli krišom su se vratili i odvezali ga i pokopali pod voljenom mu magnolijom. Jedan od onih što su kopali raku pričao je posle svakom ko je hteo da ga sluša kako su gospodinu Krofordu iskopali oči.

Iako su mu cipele bile od presudne važnosti za bekstvo, pacijent ih nije imao. U četiri ujutru, pre zore, uspeo je da oslabi veze i oslobodi se, pa je strgao sa sebe bolničku spavaćicu. Obukao je vojničke pantalone i bluzu, pa se bos odšunjao niz hodnik. Sem plača iz sobe do izlaza, ništa se nije čulo – ni škripa bolničarevih cipela niti prigušen kikut, a nije se osećao ni dim cigareta. Šarke zajechaše kad je otvorio vrata, a studen ga ošinu poput biča.

Ledeno gvožđe požarnih stepenica toliko mu je bola nanosilo da je preskočio ogradu da uroni noge u topliji sneg na zemlji. Manični sjaj meseca, što je odmenjivao odsutne zvezde, merio se s njegovom očajničkom pomamom. Mesečina mu je obasjavala pogurena ramena i stope u snegu. U džepu je imao orden za hrabrost, ali ni paru, pa nije ni pomislio da potraži govornicu i pozove Lili. Ionako je ne bi zvao, ne samo zbog hladnog rastanka već i zbog stida što mu ona sad treba – bosonogom beguncu iz ludare. Pritegao je kragnu uz grlo pa potrčao po snegu nabacanom uz ivičnjak, izbegavajući očišćeni

trotoar. Pretrčao je šest blokova onoliko brzo koliko je mogao još omamljen bolničkim sedativima, do pastorata A. M. E. cionističke crkve, male daščane jednospratnice. Stepenice na tremu bile su skroz očišćene od snega, ali svetla u kući bila su pogašena. Pokucao je – snažno, pomislio je, s obzirom na to da su mu ruke bilo ukočene, ali ne onako preteći *bam-bam* poput grupe građana ili rulje ili policije. Upornost mu se isplatila; svetlo se upalilo i vrata se odškrinuše, najpre malčice, a onda malo šire, i na njima se ukaza neki sedokosi čovek u flanelskom kućnom ogrtaču koji je držao naočare i mrštio se na drskog posetioca u sitne sate.

Hteo je da kaže „dobro jutro“ ili „izvinite“, ali telo mu se žestoko treslo i trzalo kao da pati od horeje i zubi su mu nezaustavljivo cvokotali pa nije uspeo da pusti ni glasa. Čovek na vratima odmeri uzdrhtalog posetioca od glave do pete, pa se izmače u stranu da ga propusti.

„Džin! Džin!“ – okrenuo se i viknuo ka stepenicama, pa mahnuo posetiocu da uđe. „Blagi bože!“, promrmljao je i gurnuo vrata da ih zatvori. „Na šta ličiš!“

On pokuša da se nasmeši, ali nije uspeo.

„Ja sam Lok, velečasni Džon Lok. Kako se ti zoveš?“

„Frenk, gospodine. Frenk Mani.“*

„Došao si iz one bolnice, dole niz ulicu?“

Frenk klimnu glavom dok je cupkao i trljao prste na rukama da ih oživi.

Velečasni Lok zagunđa. „Sedi“, reče, a onda dodade vrteći glavom: „Imaš sreće, gospodine Mani. Tamo prodaju mnogo tela.“

* *Money* (engl.) – novac. (Prim. prev.)

„Tela?“ Frenk utonu u sofu ne mareći naročito za ono što mu čovek govori i ne čudeći se tome.

„Aha. Medicinskom fakultetu.“

„Prodaju im leševe? Za šta?“

„Pa, znaš, doktori moraju da vežbaju na mrtvoj sirotinji da bi mogli da pomognu živim bogatašima.“

„Džone, prestani.“ Džin Lok je silazila stepenicama i zatezala kaiš kućne haljine. „To je čista glupost.“

„Ovo mi je žena“, reče Lok. „I premda je slatka kô med, često nije u pravu.“

„Dobar dan, gospoja. Izvinite što...“ Frenk ustade tresući se i dalje.

Ona ga preseče. „Nema potrebe. Samo sedi“, reče i izgubi se u kuhinji.

Frenk je poslušao. Osim što unutra nije duvao vetar, u kući je bilo jedva nešto toplije nego napolju, a plastični prekrivač zategnut preko sofe nimalo nije pomogao.

„Izvini ako ti je previše hladno u kući.“ Lok je primetio da Frenku drhte usne. „Mi smo ovde naviknuti na kišu, ne na sneg. A ti, odakle si?“

„Iz Central sitija.“

Lok jeknu kao da mu je sad sve jasno. „I hoćeš tamo da se vratiš?“

„Ne, gospodine. Krenuo sam na jug.“

„A otkud ti u bolnici a ne u zatvoru? Tamo smeste većinu bosog i poluodevenog sveta.“

„Verovatno zbog krvi. Krv mi je tekla niz lice.“

„A otkud ona tamo?“

„Ne znam.“

„Ne sećaš se?“

„Ne. Sećam se samo buke. Jake. Mnogo jake.“ Frenk se protrlja po čelu. „Možda sam se potukao?“ Izrekao je to pitanje kao da velečasni, možebiti, zna što je on dva dana bio vezan i pod sedativima.

Velečasni Lok mu uputi zabrinut pogled. Ne nervozan, samo zabrinut. „Mora da su mislili da si opasan. Da si bio samo bolestan, ne bi te pustili da uđeš. A kud si tačno pošao, brate?“ I dalje je stajao ruku skrštenih iza leđa.

„U Džordžiju, gospodine. Ako dospem do tamo.“

„Ma nemoj! To je podaleko. A ima li brat Mani para?“ Lok se nasmeja sopstvenoj dosetki.

„Imô sam malo para kad su me uhapsili“, odgovori Frenk. U džepovima pantalona nije više imao ničeg sem odlikovanja. A ne seća se koliko mu je Lili dala. Pamtio je samo njene oborene usne i neumoljive oči.

„Al' sad ih više nema, je l'?“ Lok začkilji. „Policija te traži?“

„Ne“, odvrati Frenk. „Ne, gospodine. Samo su me skembali i strpali u ludaru.“ Skupio je šake i stao da duva u njih. „Mislim da nisu podneli nikakvu prijavu.“

„Ne bi znao i da jesu.“

Džin Lok se vrati sa laborom hladne vode. „Sinko, potopi noge. Voda je hladna, ali ne smeš prebrzo da ih ugřeješ.“

Frenk uz uzdah uroni noge u vodu. „Hvala.“

„A što su ga priveli? Mislim, policija.“ Džin je postavila to pitanje mužu, koji samo slegnu ramenima.

Stvarno, što? Ne seća se ničeg sem tutnjave aviona B29, i nema pojma šta je to radio da je privukao pažnju policije. Nije to mogao ni sebi da objasni, a kamoli ovom finom paru što mu pomaže. Ako se nije pobio, je li možda pišao na ulici? Psovao prolaznike iz sveg glasa, ili neke

đake? Je li udarao glavom o zid ili se krio iza žbunja u nečijem dvorištu?

„Mora da sam pravio nered“, kaza. „Tako nešto.“ Zaista nije mogao da se seti. Je li se možda bacio na zemlju kad je iznenada puklo iz auspuha? Možda se potukao s nekim neznancem ili je stao ispred drveća i počeo da plače i izvinjava mu se za nešto što nikad nije uradio. Pamtio je jedino da, kako je Lili zatvorila vrata za njim, nije više mogao da suzbije anksioznost, uprkos važnosti zadatka koji mu je predstojao. Svratio je u bar i popio nekoliko čašica da se smiri pred dug put. Kad je izašao, anksioznost je nestala, ali napustio ga je i zdrav razum. Vratio mu se onaj bezrazložni bes, i samoprezir prerušen u tuđu krivicu. I uspomene koje su sazrele u Fort Lotonu, odakle je, čim je otpušten, krenuo da luta. Kad se iskrcao, hteo je da se javi kući telegramom, pošto u Lotusu niko nije imao telefon. Ali tad su i telegrafisti štrajkovali, zajedno sa telefonskim operaterima. Na razglednici od dva centa napisao je: „Vratio sam se živ i zdrav. Vidimo se uskoro.“ A to „uskoro“ nikako nije stizalo jer nije hteo da se vrati kući bez svojih „pajtaša“. Bio je previše živ da izađe pred Majkove ili Stafove roditelje. Njegov lak dah i neozleđeno biće došli bi im kao uvreda. I kakvu god laž da smisli o tome kako su im sinovi hrabro poginuli, ne bi mogao da ih krivi zbog ogorčenosti i besa koje bi osećali. A ionako je mrzeo Lotus. Njegove neumoljive žitelje, njegovu zabačenost, a naročito ravnodušnost prema budućnosti mogao bi da podnese samo kad bi drugari bili uz njega.

„Kad si se vratio?“ Velečasni Lok je i dalje stajao. Lice mu se smekšalo.

Frenk podiže glavu. „Pre nekih godinu dana.“

Lok se počea po bradi i taman htede nešto da kaže kad u sobu opet uđe Džin noseći šolju i tanjir sa slanim krekerima. „Ovo je obična vruća voda sa dosta soli“, kazala je. „Popij je, samo polako. Doneću ti ćebe.“

Frenk dvaput otpi po gutljaj, a onda ostatak sasu u grlo. Džin mu donese još i reče: „Sinko, umoči krekere. Biće ukusniji.“

„Džin“, kaza Lok, „idi vidi šta ima u kutiji za milostinju.“

„Džone, trebaju mu i cipele.“

Nisu imali višak cipela, pa su mu kraj sofe stavili četiri para čarapa i poderane gumenjake.

„Odspavaj malo, brate. Čeka te trnovit put, i to ne samo do Džordžije.“

Frenk je zaspao na plastičnom pokrivaču, pod vunanim ćebetom, i usnio je san prošaran delovima tela. Probudio se po ratobornom suncu i osetio miris prepečenog hleba. Dugo mu je trebalo, duže no što je normalno, da shvati gde je. Dejstvo sedativa kojima su ga dva dana kljukali u bolnici prolazilo je, ali polako. Gde god da je bio, bio je zahvalan što mu sunčev sjaj ne tuče u glavu i ne nanosi mu bol. Pridigao se i seo i na tepihu ugledao uredno presavijene čarape nalik slomljenim stopalima. Onda je začuo tih žagor iz druge prostorije. Dok je zurio u čarape, u pamćenje mu se vratiše skorašnji događaji: bekstvo iz bolnice, trčanje po ciči zimi i naposletku velečasni Lok i njegova žena. Povratio se, dakle, u stvarnost kad je Lok ušao i upitao ga je li mu prijalo tri sata sna.

„Jeste. Dobro se osećam“, reče Frenk.

Lok ga povede do kupatila i na lavabo mu stavi pribor za brijanje i četku za kosu. Okupan i obuven, pretresao je džepove pantalona da vidi je li bolničarima išta promaklo,

koji novčić od četvrt dolara ili od deset centi, ali ostavili su mu samo orden. Ni novca koji mu je Lili dala naravno nije bilo. Frenk sede za emajlirani sto da doručkuje ovsenu kašu i prepečeni hleb s puterom. Nasred stola ležalo je osam novčanica od jednog dolara i hrpa rasutih novčića. Mogao je to biti dobitak u pokeru, samo što je sigurno mnogo teže zarađen: novčići od deset centi prosuti iz novčaničića za sitninu; novčići od pet centi kojih su se deca nerado odrekla a imala su za njih druge (slađe) planove; novčanice od jednog dolara koje su bile izraz velikodušnosti cele porodice.

„Sedamnaest dolara“, reče Lok. „Ima i više nego dovoljno za autobusku kartu do Portlanda, pa onda do negde blizu Čikaga. S time svakako nećeš stići do Džordžije, ali kad stigneš u Portland, evo šta ćeš da radiš.“

Uputio je Frenka da se obrati velečasnom Džesiju Mejnardu, pastoru baptističke crkve, a on će mu se dotle javiti i kazati mu da se postara za još jednog.

„Za još jednog?“

„Pa ti nikako nisi prvi. Integrisana vojska* je čemer i jad. Svi vi odlazite da se borite, a kad se vratite, tretiraju vas kao pse. Ispravka. Pse tretiraju bolje.“

Frenk je zurio u njega, ali ništa nije rekao. Njega u vojsci nisu tako loše tretirali. Nije vojska kriva što on povremeno požiži. U stvari, kad su ga otpuštali, doktori su bili pažljivi i ljubazni, i rekli su mu da će ludilo s vremenom proći. Znali su sve o tome, ali su ga uveravali da će proći. Samo se kloni alkohola, kazali su. A on nije. Nije mogao. Sve dok nije upoznao Lili.

* Sve do ukaza Harija Trumana iz 1948. američki crnci su služili vojsku u zasebnim jedinicama. (Prim. prev.)

Lok pruži Frenku otcepljen preklop koverta sa Mejnardovom adresom i reče mu da Mejnard predvodi veliku pastvu, pa će moći da mu pomogne više nego on sa svojim malim stadom.

Džin mu je spakovala šest sendviča, malo sira i salame i tri pomorandže. Pružila mu je papirnu kesu i vunenu kapu. Frenk je navučeo, zahvali joj, pa zaviri u kesu i upita: „Koliko je dug put?“

„Nije važno“, odgovori Lok. „Bićeš zahvalan za svaki zalogaj jer nećeš moći da sedneš ni u jedan stanični restoran. Čuj me, ti si iz Džordžije i služio si u mešovitoj vojsci i misliš možda da je na Severu mnogo drugačije nego na Jugu. Ne veruj u to i ne računaj na to. Običaji važe koliko i zakoni, i jednako su opasni. Hajmo sad, odvešću te.“

Frenk je čekao na vratima dok je velečasni otišao po kaput i ključeve od kola.

„Zbogom, gospođo Lok. I mnogo vam hvala.“

„Čuvaj se, sinko“, odvrati mu ona i potapša ga po ramenu.

Lok na biletarnici ukрупni sitninu i kupi Frenku kartu. Pre nego što će stati u red da uđe u autobus, Frenk ugleda policijska kola kako prolaze. Čučnuo je kao da zakopčava gumenjake. Kad je opasnost prošla, pridigao se i pružio ruku velečasnom Loku. Rukovali su se gledajući se pravo u oči, ne govoreći ništa a rekavši sve, kao da „zbogom“ ima ono prvobitno značenje: idi s bogom.

U autobusu je bilo malo putnika, ali Frenk je ipak poslušno seo u poslednji red. Privio je kesu sa sendvičima uz sebe i pokušao da se onoliki, od metar i devedeset, skupi i smesti na sedišta. Gledan s prozora, kroz snežni veo, predeo je utonuo u melanholiju kad se sunce probilo i obasjalo tiho drveće, zanemelo bez svog lišća. Samotne

kuće tvorile su nove oblike u snegu, a iz raštrkanih dečjih kolica za igru izdizale su se snežne humke. Samo su kamioni zameteni na prilazima izgledali živo. Zapitao se kako li je sad u tim kućama, ali nije mogao da zamisli ništa. Tako bi, što je bio čest slučaj kad bi ostao sam i trezan, u kome god okruženju da se našao, video dečaka kako gura creva u utrobu, drži ih na dlanovima kao staklenu kuglu rasprsnutu od loših predskazanja; ili bi začuo dečaka kome je netaknuta ostala samo donja polovina lica, usne koje se miču i dozivaju mamu. A on ih je preskakao, zaobilazio, da ostane živ, da se njegovo lice ne raspadne, da sačuva sopstvenu živopisnu utrobu pod tako tankim slojem mesa. Po crno-belom zimskom pejzažu razli se krvavocrvena boja. Te slike nikad nisu nestajale. Sem kad bi bio s Lili. Rešio je da o ovom putovanju ne razmišlja kao o raskidu. To je samo kraći prekid, nadao se. A opet, teško je bilo poreći u šta se život s njom pretvorio: glas joj je bio protkan umornom surovošću, a žamor njenog razočaranja oličavao je tišinu. Lilino lice ponekad kao da se preobražavalo u prednji deo džipa – nemilosrdne oči kao farovi, prodorne i bleštave iznad osmeha nalik rešetki hladnjaka. Čudno kako se promenila. Dok se prisećao šta je voleo kod nje, maleni stomačić, prevoj iza kolena, njeno neviđeno lepo lice, činilo mu se kao da ju je neko ponovo nacrtao kao karikaturu. Ali nemoguće da je on kriv za sve, je l'? Zar nije izlazio pred zgradu da puši? Ostavljao joj više od pola plate na toaletni stočić, da troši kako hoće? Zar nije iz učtivosti podizao dasku na WC-šolji – što je ona shvatila kao uvredu? I mada se čudom čudio ženskim stvarčicama okačenim o vrata kupatila, naguranim u ormariće, rasutim po lavabou i svud gde